

Læreplan i historie og filosofi - programfag

Fastsatt som forskrift av Utdanningsdirektoratet 22. mars 2006 etter delegasjon i brev 26. september 2005 fra Utdannings- og forskningsdepartementet med hjemmel i lov av 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) § 3-4 første ledd.

Gjelder fra 01.08.2006

Gjelder til 31.07.2016

Utgått

Formål

Mennesker er historieskapt og historieskapende. Dette preger menneskers tenkning, handlinger og deltakelse i ulike fellesskap. Ved å binde sammen kunnskaper om historie og filosofi med ferdigheter i historisk tenkning og filosofisk refleksjon kan programfaget historie og filosofi åpne for nye perspektiver på mennesket i historien og historien i mennesket.

Programfaget skal danne grunnlag for å utforske historiske forhold og hendelser fra ulike synsvinkler og vurdere motsetninger og konflikter i et historisk og nåtidig perspektiv. På denne måten skal programfaget bidra til å gi innsikt i og forståelse for den historiske og filosofiske bakgrunnen for idealer og verdier som har preget og preger utviklingen av kulturer og samfunn. Slik innsikt kan også legge grunnlag for en nyansert og åpen dialog og forsoning på tvers av historiske motsetningsforhold.

Programfaget historie og filosofi skal gi eleven opplæring i kildekritikk og evne til å vurdere informasjon, og til å kunne skille mellom informasjon og dokumentasjon. Dette er viktige ferdigheter for demokrati, rettsstat og vitenskap, og for aktiv deltakelse i informasjonssamfunnet.

Programfaget skal bidra til å utvikle den enkeltes historiebevissthet og evne til filosofisk samtale, og stimulere til undring over hvordan mennesker har levd og handlet gjennom tidene. Gjennom arbeid med historie og filosofi skal eleven utvikle evnen til å forstå og gjøre verdivalg. Å kunne identifisere ulike tenkemåter og hvordan de har påvirket mennesker og samfunn, kan bidra til at eleven forstår samtiden bedre. Programfaget skal danne grunnlag både for allmenndannelse, økt selvinnsett og videre studier. Gjennom opplevelse, innlevelse og kritisk analyse skal opplæringen i programfaget stimulere eleven til kunnskapssøking, undring, refleksjon og engasjement.

Struktur

Historie og filosofi består av to programfag: historie og filosofi 1 og historie og filosofi 2. Historie og filosofi 2 bygger på historie og filosofi 1.

Programfaget er strukturert i hovedområder som det er formulert kompetansemål for. Hovedområdene utfyller hverandre og må ses i sammenheng.

Oversikt over hovedområder:

Programfag	Hovedområder					
Historie og filosofi 1	Oldtid og myter	Antikken og samtalen	Middelalder og kildebruk	Renessanse og forklaring	Opplysningstid og perspektiver	Nyere tid og kritisk tenkning
Historie og filosofi 2	Mennesket i moderne tid	Kunnskap og sannhetssøken	Eksistens og mening	Fellesskap, produksjon og forbruk	Politiske ideer og ideologier	Historieforståelse historiebevissthet og historiebruk

Hovedområder

Historie og filosofi 1

Oldtid og myter

Hovedområdet *oldtid og myter* dreier seg om mennesker, samfunnsforhold og ideer i eldre kultursamfunn. Det handler om myter som erkjennelsesform og historiefortellinger. Tidsforståelse og hva ikke-skriftlige kilder kan fortelle om samfunnene, inngår i hovedområdet.

Antikken og samtalen

Hovedområdet *antikken og samtalen* dreier seg om utviklingen av kulturene rundt Middelhavet. Naturfilosofien og den athenske filosofien om menneske og samfunn inngår i hovedområdet. Det handler om de første historiske beretningene menneskene skapte og hva beretninger betyr i historieforskning. I hovedområdet er filosofisk samtale og begrepsutvikling sentralt.

Middelalder og kildebruk

Hovedområdet *middelalder og kildebruk* handler om endringene i samfunn og tenkemåter i perioden. Religionenes og filosofiens betydning for kulturspredning og menneskers tenkning er sentralt. Hovedområdet handler om vurdering av historiske kilder og betydningen av "store fortellinger", periodisering, kontinuitet og forandring.

Renessanse og forklaring

Hovedområdet *renessanse og forklaring* handler om samfunnsforståelse og utviklingen av ideer i renessansen. Det omfatter også reformasjonen og boktrykkerkunstens betydning for utviklingen i Europa. Sentrale fagbegreper som sammenlikning, forklaring, motiv, årsak og virkning inngår i hovedområdet.

Opplysningstid og perspektiver

Hovedområdet *opplysningstid og perspektiver* dreier seg om idéspredningen som fulgte av vitenskapsrevolusjonen, og om utviklingen av frihetsidealene. Sentrale tenkeres oppfatning om stat og samfunn i perioden inngår i hovedområdet. Det handler også om hvordan historie kan vurderes fra ulike perspektiver og synsvinkler og oppfattes forskjellig.

Nyere tid og kritisk tenkning

Hovedområdet *nyere tid og kritisk tenkning* handler om framveksten av industrisamfunnet og industrialiseringens betydning for mennesker og samfunn. Det dreier seg om ideologiske brytninger i perioden. Utviklingen av historievitenskapen og hvordan ulike historieforståelser og filosofitradisjoner har preget menneskers identitet og kultur, individuelt og kollektivt, inngår i hovedområdet. Det handler også om hvorfor kritisk tenkning er viktig innenfor historievitenskap og filosofi.

Historie og filosofi 2

Mennesket i moderne tid

Hovedområdet *mennesket i moderne tid* dreier seg om moderniseringsprosessene fra midten av 1800-tallet, og hvordan de former og blir formet av mennesker. Sentralt er filosofiske diskusjoner omkring det moderne og det postmoderne i samfunnet og i menneskers tenkning. Hvordan mennesker i moderne tid samler historisk erfaring og utvikler historiebevissthet, inngår i dette hovedområdet.

Kunnskap og sannhetssøken

Hovedområdet *kunnskap og sannhetssøken* handler om vitenskapelig metode. Hovedområdet dreier seg om sannhet og objektivitet, og hvordan vitenskapen har preget moderne samfunn. Naturvitenskapens begrensninger og utfordringer og utviklingen av nye metoder inngår i hovedområdet.

Eksistens og mening

Hovedområdet *eksistens og mening* handler om hvordan mennesket har reflektert over eksistensielle og etiske spørsmål i møte med samfunnsendringer i moderne tid. Å identifisere og diskutere menneskesyn og historiske identiteter er sentralt i hovedområdet.

Felleskap, produksjon og forbruk

Hovedområdet *felleskap, produksjon og forbruk* dreier seg om hvordan endringer i produksjon og forbruk har preget menneskers hverdag og forestillinger. Det handler om hvordan sosial tilhørighet og etnisitet har satt grenser for mennesker, og hvordan grensene har vært utfordret, overskredet og endret. Samfunnssyn og kulturforståelse og hvordan filosofer diskuterer kultur og samfunn, inngår i hovedområdet.

Politiske ideer og ideologier

Hovedområdet *politiske ideer og ideologier* dreier seg om hvordan ideer og tenkemåter former ideologier. Det handler om hvordan ideologier har påvirket mennesker, politisk tenkning og samfunnsinstitusjoner i nyere tid. Forholdet mellom autoritær og demokratisk tenkning og mellom idealer, mål og virkemidler i politikken inngår i hovedområdet.

Historieforståelse, historiebevissthet og historiebruk

Hovedområdet *historieforståelse, historiebevissthet og historiebruk* handler om hvordan historie blir forstått og brukt av individer, grupper og samfunn. Det dreier seg om historiesyn og hvordan kunnskap om fortiden utformes gjennom erindring, kritisk undersøkelse og diskusjon.

Timetall

Timetallet er oppgitt i 60-minutters enheter.

Historie og filosofi 1: 140 årstimer

Historie og filosofi 2: 140 årstimer

Grunnleggende ferdigheter

Grunnleggende ferdigheter er integrert i kompetansemålene der hvor de bidrar til utvikling av og er en del av fagkompetansen. I historie og filosofi forstås grunnleggende ferdigheter slik:

Å *kunne uttrykke seg muntlig* i historie og filosofi innebærer å formulere egne synspunkter presist og nyansert. Det betyr å forme fortellinger, delta i den filosofiske samtalen og diskutere framstillinger av faglige emner. Sentralt i den filosofisk samtalen er å argumentere logisk og relevant, gjøre rede for begreper og begrepsnyanser og begrunne egne synspunkter i møte med andres oppfatninger og perspektiver.

Å *kunne uttrykke seg skriftlig* i historie og filosofi innebærer å presentere faglige emner klart og konsist med et variert ordforråd og bruke fagets sentrale begreper i egne arbeider. Det vil si å utforme faglige problemstillinger og drøfte dem ved å bruke ulike typer historisk materiale. Det innebærer også å vurdere kvaliteten på egne og andres skriftlige presentasjoner.

Å *kunne lese* i historie og filosofi innebærer å utvide ordforråd og begrepsbeherskelse ved å lese historisk og filosofisk tekstmateriale. Det vil si å forstå og forklare meningsinnholdet i relevante tekster og i historisk materiale, og vurdere hva som er rimelige og urimelige tolkninger av en tekst. Det betyr også å tolke og trekke informasjon ut av historisk materiale som landskap, gjenstander, bilder, historiske kart og skriftlig materiale. Å kunne lese innebærer å sammenlikne historiske framstillinger av et emne, påpeke og forklare forskjeller og likheter og lese historiske framstillinger spørrende og kritisk.

Å *kunne regne* i historie og filosofi innebærer å tolke og å utforme tabeller og andre former for statistiske framstillinger og vurdere kvantitative historiske data. Det betyr å bruke fagets begreper for å beskrive tid, mengde- og størrelsesforhold og forstå hva kronologi og relativ kronologi er. Å kunne regne

i historie og filosofi innebærer å bruke tidslinjer for systematisering av historisk informasjon. Det betyr også å forstå proporsjoner når det gjelder tid og størrelsesforhold.

Å kunne bruke digitale verktøy i historie og filosofi innebærer å skille mellom informasjon og dokumentasjon og anvende dette i egen tenkning og i eget arbeid. Det betyr å hente relevant informasjon fra nettsteder, vurdere informasjonen kritisk gjennom å anvende kildekritikk og bearbeide informasjonen selvstendig. Det innebærer også å lage egne historiske framstillinger, kommunisere og samarbeide med andre ved hjelp av digitale verktøy.

Kompetansemål

Historie og filosofi 1

Oldtid og myter

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- sammenlikne samfunnsstruktur og naturgrunnlag i to eldre kultursamfunn og diskutere hvilke ideer som preget disse samfunnene
- drøfte hvordan mennesker i eldre kultursamfunn har forstått tid, søkt mening og overført kunnskap mellom generasjonene
- reflektere over hvordan myter preger virkelighetsforståelse og fortellinger, og diskutere hvordan mytene søker å gi svar på grunnleggende spørsmål i eldre kultursamfunn
- gjøre rede for hva som kjennetegner symboler og gi eksempler på ulike typer symboler fra eldre kultursamfunn
- forme en enkel historisk framstilling med utgangspunkt i ikke-skriftlige levninger fra perioden som viser hvordan slike levninger kan tolkes forskjellig
- reflektere over forbindelsen mellom tidsoppfatning og fortelling når det gjelder kronologi, erfaringsoverføring og menneskets eksistensielle søken
- diskutere hvilken betydning muntlighet har for historiebruken i en kultur

Antikken og samtalen

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for hvordan gresk og romersk sivilisasjon, kultur og samfunnsforhold ble preget av møter med andre kulturer
- analysere framveksten av demokratiske ideer i greske bystater
- gjøre rede for naturfilosofi og athensk filosofi om menneske og samfunn
- forklare opprinnelsen til den filosofiske samtalen og anvende prinsippene for den
- drøfte romerrettens og retorikkens betydning for utviklingen av det romerske samfunn
- diskutere forskjellen mellom historieframstilling gjennom myter og gjennom skjønnlitteratur og saksprosa
- anvende relevante kildekritiske spørsmål til beretninger og vise hvordan beretninger kan brukes som kilder til antikken

Middelalder og kildebruk

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- drøfte idégrunnlaget for føydalisme og hva føydalisme betydde for middelalderens mennesker
- diskutere forskjeller og likheter i politisk og religiøs tenkning mellom Norden og Europa i middelalderen
- gjøre rede for hvordan klassisk gresk filosofi videreføres i kristen tenkning og forklare hvordan kristen tenkning endrer seg i perioden
- sammenlikne grunntrekk i bysantinsk og vesteuropeisk kultur

- drøfte hvilken betydning islamsk kultur og tenkning fikk i middelalderen
- gi eksempler på ulike former for periodisering og drøfte hvilken betydning dette har for vektlegging i historiefremstillinger
- vurdere verdien av utvalgte levninger og beretninger som kilder til kunnskap om ulike emner i middelalderen
- bruke begrepene kontinuitet og endring i diskusjoner om den historiske utviklingen i perioden
- diskutere hvordan kristendommen og islam fungerte som "store fortellinger" og som historiesyn

Renessanse og forklaring

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- drøfte sammenhenger mellom den økonomiske utviklingen og utviklingen av kunst, vitenskap og filosofi i renessansen
- gjøre rede for samfunnsforståelsen i renessansen og diskutere hvilke faktorer som påvirket sentrale tenkeres oppfatning om stat og samfunn
- diskutere ulike synspunkter på reformasjonens betydning for den kulturelle og økonomiske utviklingen i Europa
- gi eksempler på boktrykkerkunstens betydning for spredning av historieskriving, ideer og kunnskap
- diskutere ulike typer forklaringer knyttet til emner fra renessansen gjennom filosofisk samtale

Opplysningstid og perspektiver

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over den samfunnsmessige bakgrunnen for vitenskapsrevolusjonen og over hvordan den la grunnlaget for nye diskusjoner om erkjennelse og etikk
- gi eksempler på viktige vitenskapelige og tekniske nyvinninger og vurdere hvilke konsekvenser de hadde i Europa og for kontakten på tvers av kontinenter
- gjøre rede for sentrale filosofiske problemstillinger i perioden
- presentere hovedtrekk i opplysningstidens tenkning, deriblant statstenkningen og frihetsidealene og drøfte betydningen de fikk i Amerika, Europa og Norden
- drøfte romantikkens betydning for tenkning, kunst og kultur
- vurdere hvordan historiske forhold kan ses fra ulike perspektiver og synsvinkler gjennom eksempler fra perioden

Nyere tid og kritisk tenkning

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- forklare forskjeller mellom tidlige produksjonsmåter og industrikapitalisme og vurdere hva de innebar for forståelse av tid og arbeid
- sammenlikne liberalismens og marxismens ideologiske grunnlag
- drøfte hvordan historieforståelser kan virke undertrykkende eller frigjørende for ulike grupper
- drøfte i hvilken grad samefolkets felles historie har betydning for moderne allsamisk identitet på tvers av statsgrensene
- presentere en ikke-europeisk kultur og vise hvordan en filosofitradisjon eller en historieforståelse har preget denne kulturen
- gjøre rede for sentrale tema innenfor norsk og europeisk historieskriving i første del av 1800-tallet og forklare hvordan historieskrivingen bidro til utvikling av nasjonale identiteter
- drøfte hvorfor kritisk tenkning er sentralt innenfor historieforskning

Historie og filosofi 2

Mennesket i moderne tid

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- drøfte hva modernisering kan være og gi eksempler fra ulike deler av verden
- drøfte urfolkskulturers situasjon i brytningen mellom tradisjon og modernitet
- forklare hva det vil si å tenke historisk til forskjell fra det å ha kunnskaper om historie, og hvorfor begge deler er viktig for å utvikle historiebevissthet
- reflektere over hva det vil si at mennesket er historieskapt og historieskapende
- diskutere begrepene moderne og postmoderne og gjøre rede for diskusjoner om begrepene i historiefaglige og filosofiske sammenhenger
- presentere hovedsynspunktene i tre kortere faghistoriske tekster om problemstillinger knyttet til mennesker og modernisering, og samtale om forskjeller og likheter

Kunnskap og sannhetssøken

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for hvordan vitenskapelig tenkemåte og metode har omfattet stadig nye områder i moderne tid
- drøfte problemer knyttet til begrepene sannhet og objektivitet
- gjøre rede for utviklingen av historie som vitenskap og drøfte problemstillinger knyttet til sannhetssøken i historieforskning
- forklare begrepet paradigme og diskutere viktige paradigmeskifter i historie
- presentere hovedsynspunktene i tre kortere faghistoriske eller filosofiske tekster om viktige vitenskapelige oppdagelser og framskritt i moderne tid, og drøfte forskjeller og likheter i forfatternes tilnærminger til emnet

Eksistens og mening

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gi eksempler på problemstillinger og tema som har vært gjenstand for menneskenes eksistensielle og religiøse undring og refleksjon i moderne tid, og gjennom samtale uttrykke kjennetegn ved filosofisk refleksjon
- identifisere og drøfte menneskesyn i ulike typer historiske og filosofiske tekster
- diskutere hendelser, endringer og utfordringer i moderne tid som har aktualisert etiske og eksistensielle spørsmål
- vurdere hva som former historisk identitet hos individer og grupper, og gi eksempler på hvordan ulike fellesskap har formet, forsterket og formidlet historisk identitet
- presentere hovedsynspunktene i tre kortere historiske eller filosofiske tekster om søken etter eksistens og mening i moderne tid, og drøfte forskjeller og likheter i tilnærmingen til emnet

Felleskap, produksjon og forbruk

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- diskutere sammenhenger mellom økonomisk utvikling, ideologier og filosofi og utviklingen av teknologi, arkitektur og formgivning
- gjøre rede for noen sentrale økonomiske teorier og drøfte med eksempler fra historien hvordan økonomisk aktivitet, utvikling eller problemer har underbygd eller utfordret disse teoriene
- diskutere hvordan uttrykks- og kommunikasjonsformer påvirket og ble påvirket av den historiske utviklingen i moderne tid
- identifisere og drøfte samfunnsyn i ulike typer historiske tekster fra moderne tid

- drøfte hvordan kjønn, etnisitet og sosial og religiøs tilhørighet har satt grenser for menneskers utfoldelse og valgmuligheter, og gi eksempler fra historien på hvordan slike grenser har vært overskredet eller endret
- gjøre rede for miljøproblematikk i et historisk perspektiv og drøfte etiske dilemmaer knyttet til dette
- gjøre rede for filosofiske ideer om forholdet mellom mennesker, dyr og natur
- drøfte synspunktene i tre kortere tekster knyttet til fellesskap, produksjon og forbruk i en egen framstilling

Politiske ideer og ideologier

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for utviklingen av demokratiske ideer og institusjoner i moderne tid og drøfte utfordringer knyttet til realiseringen av rettsstatlige og demokratiske idealer
- forklare forskjellen mellom et vidt og et snevert ideologibegrep og vurdere hvordan ideologi fungerer i tenkning, hverdagsliv, politisk mobilisering og statsstyring
- identifisere dikotomiserende tenkning og drøfte hvordan dikotomisering har preget ideologier og bevegelser, og kan stå i konflikt med demokratiske idealer og vitenskapelig tenkemåte
- undersøke og presentere politiske ideer og arbeidsformer til ulike massebevegelser og forklare deres historiske bakgrunn og betydning
- gjøre rede for hvordan terror og ikke-vold har vært brukt og begrunnet som virkemidler i politisk kamp og diskutere etiske problemer knyttet til slike virkemidler
- presentere og drøfte synspunktene i tre kortere tekster om ideologi i tenkning, hverdagsliv og politikk

Historieforståelse, historiebevissthet og historiebruk

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for forskjellige historiesyn og analysere eget og andres historiesyn
- forklare begrepene identitetspolitikk og erindringspolitikk og diskutere hvordan historie er blitt brukt i kulturell og politisk sammenheng
- forklare begrepet historiebevissthet og vurdere hvordan historieforståelse og kunnskap om fortiden kan påvirke menneskers valg
- bruke historiefaglige metoder for å undersøke problemstillinger og utforme en faglig framstilling av arbeidet
- drøfte muligheter og utfordringer som mangfoldet av kilder i informasjonssamfunnet gir for historie som vitenskap og opplevelsesarena

Vurdering

Bestemmelser for sluttvurdering:

Standpunktvurdering

Programfag	Ordning
Historie og filosofi 1	Elevene skal ha standpunkt karakter.
Historie og filosofi 2	Elevene skal ha standpunkt karakter

Eksamen for elever

Programfag	Ordning
Historie og filosofi 1	Elevene kan trekkes ut til muntlig eksamen. Eksamen blir utarbeidet og sensurert lokalt.
Historie og	Elevene kan trekkes ut til skriftlig eller muntlig eksamen. Skriftlig eksamen blir utarbeidet

filosofi 2	og sensurert sentralt. Muntlig eksamen blir utarbeidet og sensurert lokalt.
------------	---

Eksamen for privatister

Programfag	Ordning
Historie og filosofi 1	Privatistene skal opp til muntlig eksamen. Eksamen blir utarbeidet og sensurert lokalt.
Historie og filosofi 2	Privatistene skal opp til skriftlig eksamen. Eksamen blir utarbeidet og sensurert sentralt.

De generelle bestemmelsene om vurdering er fastsatt i forskrift til opplæringsloven.